
Zapisi

1.02

UDK: 929.7Borojević S. : 355.48/.49(439.5)"1914/1918"

Dušan Nečak*

Nekaj premislekov, dilem in popravkov o življenjepisu feldmaršala Borojevića: junak ali uživač?

IZVLEČEK

Prispevek spreminja oz. dopolnjuje dosedanje vedenje o življenju feldmaršala Svetozarja Borojevića de Bojne. Obenem poskuša dati tudi odgovore na nekatere dileme, ki se pojavljajo v njegovem življenjepisu. Govori o vprašanih in dilemah, kot so: je bil junak ali uživač, je bil Hrvat ali Srb, se je rodil v Mečenčanih ali Umetiću, kdaj je bil plemeniten, leta 1902 ali 1905, je sploh bil baron, in o tem, kdaj in kakšna odlikovanja reda Marije Terezije je dobil.

Ključne besede: prva svetovna vojna, soška fronta, feldmaršal Borojević

ABSTRACT

A FEW CONSIDERATIONS, DILEMMAS AND RECTIFICATIONS ABOUT THE BIOGRAPHY OF FIELD MARSHALL BOROJEVIĆ

The article alters or amends the previous realisations about the life of Field Marshall Svetozar Borojević von Bojna. At the same time it also attempts to provide answers to certain dilemmas arising from his biography. It discusses the questions and dilemmas like: was he a hero or bon vivant? Was he Croatian or Serbian, born in Mečenčani or Umetić? When was he ennobled, in 1902 or 1905? Was he a baron at all? It also clarifies which decorations of the Order of Maria Theresa he received and when.

Keywords: World War I, the Isonzo Front, Field Marshall Borojević

Življenjepis po mnenju mnogih zgodovinarjev in vojaških strokovnjakov najbolj sposobnega avstro-ogrskega generala je življenjepis človeka, ki ga je usoda z vrtoglavih vrhov uspeha in slave potisnila na skrajni rob preživetja in s tem tako rekoč na sme-

* dr., redni profesor v pok., Vojkova 71, SI-1000 Ljubljana, dusan.necak@guest.arnes.si

tišče zgodovine. Gre za človeka trdne volje, trmastega značaja in velikih sposobnosti, s čimer je dosegel vse zastavljene cilje, za človeka, ki so ga za hrbtnom in glasno kritizirali zaradi različnih stvari, tudi zaradi ne ravno najbolj vzornega odnosa do zakonskega življenja.

Morda najbolj uničujoč prikaz njegovega zasebnega življenja in s tem vprašljive morale Boroevića se skriva v besedah, ki jih je o njem mnogo let po njegovi smrti v eseju »Pijana novembrska noč 1918« zapisal veliki hrvaški literat Miroslav Krleža. Ob tem ni jasno, ali so te besede nastale na osnovi lastnih doživljanj ali na osnovi pripovedovanja drugih. Vsekakor se v njih kaže izrazito negativen odnos Krleže do Boroevića, ki se je moral oblikovati v času njegovih sporov z zagrebškim Narodnim vijecem in komaj nastajajočo južnoslovansko državo takoj po vojni. Očitna je tendenca diskreditirati Boroevića kot človeka in vojaka, čeprav je bila glavna ost eseja Krleže usmerjena v Slavka Kvaternika:

»... Grmeli so topovi na Soči, ves Kvarner je odmeval od tega zamolklega bobnenja, glavni komandant avstrijske armade, častni doktor vseučilišča Franca Jožefa Prvega Generalfeldmarschal von Boroevich pa je dnevno prihajal v spremstvu svojega adjutanta, podpolkovnika Kvaternika v Lovrano, da bi se tam sončil na plaži. Gospod doktor honoris causa F.J.I. von Boroevich je v Lovrani obiskoval neko svojo metreso (neko dunajsko grofico druge ali pete vrste, ki je tam letovala v spremstvu svojega soproga, grofa, kavalerijskega ritmojstra), podpolkovnik Kvaternik pa je kot generalissimov Cicisbeo za to očarljivo pustolovščino organiziral vse potrebne malenkosti: sladoled, kavo, konjak, whisky, šampanjec, pecivo, preservative, muziko s Straussovimi valčki in motorni čoln za generalissima, da bi se ta slavni vojskovodja lahko peljal s svojo očarljivo grofico na Cres, kjer je v spremstvu svojega generalštabnega šefa med enajsto ofenzivo na Soči, v kateri je slednji dan padlo dvajset do trideset tisoč ljudi, opravljal svoje mandrinske, senilne ljubavne šale ...«.¹

Hrvat ali Srb? Rojstni kraj Mečenčani ali Umetić?

Feldmaršal Svetozar Boroević se je rodil na Hrvaškem, na Baniji v Vojni krajini. Po uradnih podatkih se je rodil v pravoslavni (srbski) družini 13. decembra 1856 v Umetiću pri Kostajnici.² Danes in tudi v času njegove največje slave so si ga Hrvatje lastili kot sonarodnjaka, pa tudi sam je zaradi političnih razlogov večkrat zapisal in iz-

¹ »Pred očmi štiristotih oficirjev – frontovcev se je ta generalska ladja zasidrila v junijski bonazzi sredi Kvarnerja in v tem, ko je štiristo oficirjev z daljnogledi opazovalo vse peripetije tega lovranskega flirta, je senilni stari generalissimus igral to ljubavno igro pred vsemi v čast mizernega grofovskega rogonosca, pratežnega ritmojstra. Skupna kosila v veliki dvorani »Grand Hotela Lovrana« spadajo med največje stramote svetovne vojne. Kvaternik pa je skakljal okrog tega škandala.« Na to omembo Boroevića v eseju Krleže me je prijazno opozoril kolega Branko Zihelr, za kar se mu na tem mestu lepo zahvaljujem. Glej: Miroslav Krleža, *Deset krvavih let in drugi politični eseji* (Ljubljana: DZS, 1962), 78.

² Da je to njegov rojstni kraj, je trdil sam Boroević. Glej: Milan Pojić, *Vojskovođa Svetozar Boroević: 1856–1920* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006), 7.

javljaj, da je Hrvat.³ Bil je sin kasnejšega graničarskega oficirja Adama, nadporočnika

³ V zgodovinskem delu o Svetozaru Boroeviću (Pojić, *Vojskovođa*) najdemo trditve, da je bil feldmaršal Boroević Hrvat. Zapisal je: » ... Drugi stereotip je, da je rojen v pravoslavni graničarski družini in da je zato Srb. Ta stereotip, ki ga je zelo uspešno promovirala srbska pravoslavna cerkev in sprejela širša hrvaška javnost, je bil razlog, da se je v zadnji Boroevićevi biografiji, objavljeni leta 1989 v Hrvaškem biografskem leksikonu Leksikografskega zavoda Miroslava Krleža, zdelo potrebno poudariti, da je Boroević »po poreklu iz srbske graničarske družine«. Nobeden od navedenih stereotipov ni točen. Iz tega (da je bil krščen v pravoslavni cerkvi, op. prev.) potegniti zaključek o njegovem srbskem poreklu je netočno. Sredi 19. stoletja, v času rojstva Svetozara Boroevića, je bil v Hrvaško-slavonski vojni krajini integracijski dejavnik tako za katolike kot za pravoslavne predvsem njihov pravni in družbeni položaj in ne njihova narodna pripadnost. V nadaljnjem procesu narodnih integracij je srbska pravoslavna cerkev s svojo politiko poistovetenja pripadnosti pravoslavni cerkvi in srbskemu narodu uspela v nameri, da se je največji del pravoslavnih vernikov opredelil za srbstvo, toda ne vsi. Svetozar Boroević je samo eden od mnogih takih primerov. On sam v svojih nastopih in pismih vse do smrti navaja, da je Hrvat in da mu je domovina Hrvaška«. Glej: op.c., 4. Vsekakor tako utemeljevanje o hrvaštvu Boroevića ni samoumevno. Področje nekdanje Vojne krajine je še danes historično naseljitveno področje hrvaških Srbov. Nacionalni integracijski procesi so bili tudi na tem področju v sredini 19. stoletja, zlasti pa v njegovi drugi polovici, v zaključni fazi, in pripadnost pravoslavju je bila praviloma razumljena kot pripadnost srbstvu. Izjeme so bile seveda tudi mogoče. Da se je Boroević posebej v času svoje življenjske stiske po koncu vojne tako vehementno razglašal za Hrvata, je popolnoma razumljivo, saj je na ta način želel rešiti svoj nezavidljivi položaj, v času vojne pa je bilo najmanj nespametno poudarjati srbsko poreklo, torej poreklo sovražnika v vojni. To je tesno povezano z neovrgljivim dejstvom, da je bila njegova »domovina« Hrvaška, saj je bil tam rojen. Življenjske okoliščine so ga prisilile, da se je moral prilagajati. Najbrž bi bilo še najbolj točno, da bi Boroevića opredelili kot Avstrijca in ugotovili, da sta mu bila Hrvaška in hrvatstvo nadomestek za izgubljeno pravo domovino Avstro-Ogrsko, oziroma, da pritrdimo tistim, ki ga opredeljujejo kot človeka brez domovine. Glej: Petra Svoltjšak, »Čigava ali komu soška fronta, Slovensko-hrvaški stiki med prvo svetovno vojno v luči obrambe zahodne slovenske narodne meje,« *Studia historica Slovenica*, št. 2/3 (2008): 370–71. Da je bil Boroević srbskega rodu, meni tudi Janez J. Švajncer, »General Borojević in Slovenci,« *Vojno zgodovinski zbornik*, št. 8 (2002): 24. V delu: Drago Roksandić, *Svetozar Borojević od Bojne (1856–1923). Lav ili Lisica sa Soče?* (Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba (sic!), 2006) se avtor o njegovi narodni pripadnosti neposredno ne opredeljuje. Skrije se za poimenovanje Boroevića kot človeka iz Vojne krajine – krajišnika. Ob tem pa se vendarle vsaj posredno opredeli o njegovi narodni pripadnosti, ko v zelo sofisticiranem stilu zapiše: »V zapuščini Srbov na Hrvaškem je še vedno posebno redka in še bolj nekako nedomišljena kritična refleksija o lastni vojno-krajiški zapuščini, o vseh tistih njenih paradoksih in apriorizmih ... Rekel bi, da je eno od najpomembnejših vprašanj ljudske emancipacije Srbov na Hrvaškem kot posameznikov, ljudi in skupnosti, prav sposobnost soočiti se z lastno zapuščino. Eno od najbolj kontradiktornih oporišč tako razumljene zapuščine Srbov na Hrvaškem je »fenomen« Svetozar Borojević.« (op.c., 15). Med »dokaze« o srbskem poreklu Svetozarja Boroevića sodi tudi dejstvo, da je njegov oče Adam, ki je umrl leta 1900, pokopan na pravoslavnem pokopališču Sv. Nikole v Petrinji. Lep spomenik, tako domneva Drago Roksandić, naj bi mu postavil prav njegov sin Svetozar, ki pa naj bi bil po ljudskem izročilu ne ravno zelo navezan na družino (»odrođen«). Pripadnost religiji je v tem času že pomenila tudi narodno pripadnost: katolicizem = hrvatstvo, pravoslavje = srbstvo. (glej: op.c., 21, 53). Precej bolj neposredno pa so se o njegovi narodni pripadnosti izrazili nekateri drugi avtorji. V objavljenem nagovoru na prireditvi, ki jo je Srpski kulturni klub v Ljubljani pripravil ob 150-letnici rojstva Svetozarja Boroevića marca 2006, je dr. Vasa Predojević Boroevića jasno opredelil za Srba. » ... Danes smo se sestali s posebnim razlogom, ki bi zahteval veliko svečanost, toda mi bomo, skladno z našimi možnostmi, praznovali skromno. Toda z velikim ponosom in z željo, da se čas in ljudje, ki se jih bomo dandanes spominjali, nikoli ne izbrišejo iz zavesti našega – srbskega naroda in narodov sveta ... To je bil edini predstavnik južnoslovenskih narodov, Srb iz Umetića pri Kostajnici, ki je v avstro-ogrski monarhiji doživel največje vojaške časti ...«, v: *Stopedeset godišnjica rođenja Svetozara Borojevića, komandanta soškog fronta, Srpski kulturni klub. Interni izvještaj*, sveska 13. (Ljubljana: Srpski kulturni klub, 2006), 4. Tudi glavni referent na tem srečanju, poznavalec življenja in dela feldmaršala

2. banijskega pešpolka. Njegova mati Stana je bila plemenitega rodu, plemenita Kovarbašić od Zborišta. Pravzaprav ni čisto jasno, kje se je Svetozar rodil. Del njegovih biografov namreč zatrjuje, da se je rodil v majhnem zaselku Mečenčani pri Kostajnici. V hiši št. 7, last Damjana Boroevića, je namreč njegov oče Adam, sicer po rodu iz Knezovljanov, imel kot narednik 4. umetičke čete svoj sedež. In v tej hiši naj bi se rodil kasnejši feldmaršal. Nedvomno pa je bil Svetozar Boroević krščen v pravoslavni, verjetno župnijski cerkvi v Mečenčanih.⁴ V Mečenčanih je oče potem kupil zemljo in zgradil hišo, v katero so v zibki prinesli malega Svetozarja.⁵ Leta 1897 je oče hišo v Mečenčanih prodal in se preselil v Petrinjo, kjer je umrl in je tam pokopan.⁶

Plemenit od leta 1902 ali 1905?

Leta 1902 je bil odlikovan z redom železne krone 3. reda, kar naj bi imelo za posledico tudi dodelitev plemiškega naslova. Domnevni datum njegovega povišanja v plemiški stan ni točen. V »uradni« *Liber regius*, v kateri so objavljeni podatki o povišanih osebah v transleitanskem delu dvojne monarhije (= Ogrski) v plemiški stan (Standerhebung), namreč najdemo podatek, da je bil Boroević poplemeniten 2. maja 1905. Enako nam priča tudi »uradna« *knjiga vojaškega reda Marije Terezije*. Verjeti gre seveda tem »uradnim« *publikacijam*.⁷

Baron, da ali ne?

V mnogih zapisih/literaturi o feldmaršalu, kakor tudi na njegovem nagrobniku, najdemo zapisano, da je bil baron. Očitno pa je sporno, ali je Svetozar Boroević sploh

Boroevića Miro Simčič, je bil enakega mnenja in je zapisal: »... Borojevići so bili Srbi iz hrvaške Vojne Krajine...«, v: *Ibid.*, 7. Tudi direktor avstrijskega Herresgeschichtliches Museum in odličen poznavalec 1. svetovne vojne dr. M. Christian Ortner ga ima za Srba iz Slavonije« (sic!). Glej: M. Christian Ortner (intervjuvanec), *V fokusu: 100 let 1. svetovne vojne* (7. 6. 2015. Ljubljana: TV SLO 1).

⁴ Pojić, *Vojskovođa*, 4.

⁵ Viktor Rudolf, *Naš Borojević: proslavljeni junak od Soče* (Sisak: S. Jünker, 1918), 12–13. Švajncer, »General«, 24. V najnovejši literaturi o Borojeviću pa najdemo še te podatke o njegovem rojstnem kraju in datumu: »...Okrog datuma in kraja rojstva je niz različnih podatkov. Poleg uradnega se navajajo tudi datumi 23. november in 2. december. Ta razlika za takratne razmere ni neobičajna, toda ker niso ohranjene krstne matične knjige, je točen rojstni datum še vedno neznan. Tudi rojstnega kraja ni mogoče z gotovostjo določiti. Ko se je Družba »Braća Hrvatskog Zmaja« odločila, da postavi spominsko ploščo Svetozarju Borojeviću, je nastal dvom, kje naj se jo postavi. Iz ohranjenih dokumentov je kot rojstno mesto ugotovljena vas Mečenčani, čeprav je Borojević sam vztrajal pri vasi Umetić. Po izjavah sodobnikov so bili Mečenčani poveljniško mesto 4. umetičke čete, v kateri je bil njegov oče, sicer rojen v bližnji vasi Knezovljani, v službi kot desetar (korporal), živel pa je v hiši Nikole Borojevića, v kateri se mu je rodil sin Svetozar ...«, v: Pojić, *Vojskovođa*, 7.

⁶ Ta hiša danes še stoji, vendar je zapuščena in je potrebna obnove, v: Pojić, *Vojskovođa*, 9.

⁷ Glej: *A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867- től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzé / Kraljevske knjige. Popis s strani kraljev Franca Jozefa I. in Karla IV. podeljenih plemiških, visoko plemiških (aristokratskih) nazivov, priimkov oz. vzdevkov in grbov v obdobju od 1867–1918* (Budapest, 1940), 28. *Der Militär-Maria Theresien – Orden, Die Auszeichnung im Weltkrieg 1914–1918*. (Wien, 1944), 29.

imel naziv baron. Vinko Avsenak v svojem članku Svetozar Borojević von Bojna, 15. 10. 1856–23. 5. 1920,⁸ povzemajoč internetni vir, namreč zatrjuje, da je sicer pravica do baronskega naslova povezana s podelitvijo vojaškega reda Marije Terezije, toda zanika, da bi feldmaršal sploh imel naslov barona: » ... Toda Borojević, ki je bil sicer znan po svoji nečimrnosti, je ta naslov zavrnil in zahteval naslov grofa. Seveda so to oblasti (kasneje tudi cesar) zavrnil in na koncu ni dobil ničesar.«⁹ Njegova trditev je v nasprotju z navedbami drugih avtorjev in internetnih virov, ki govorijo, da je Borojević bil baron, tako pa piše tudi na njegovem grobu.¹⁰ Točna pa je njegova trditev, da je baronski naziv povezan z odlikovanjem vojaškega reda Marije Terezije. Prva stopnja tega reda, viteški križ, namreč avtomatično prinaša plemiški naslov »vitez«, prejemniki poveljniškega križa, kakršnega je dobil Borojević, pa imajo pravico zahtevati naslov »baron«.¹¹ Takšne zahteve ali njene zavrnitve zaenkrat v pristojnih dunajskih in budimpeštanskih arhivih (Vojni arhivi) nisem našel. Vodja delegacije madžarskega vojnega arhiva pri Avstrijskem državnem arhivu, v okviru katerega sodita tudi avstrijski Vojni arhiv in Arhiv vojaškega reda Marije Terezije, podpolkovnik dr. Tibor Balla, je o tem v elektronskem pismu z dne 11. 12. 2009 avtorju tega besedila sporočil naslednje:

»Spoštovani gospod profesor,

Borojević je madžarski naslov barona leta 1917 odklonil, hotel je namreč ponovno zaprositi zanj po zmagoslavnem koncu svetovne vojne. Kolikor jaz vem, ni baronskega naslova nikoli dobil ali uporabljal. Torej je napis na grobu na Osrednjem pokopališču napačen. V arhivu Vojaškega reda Marije Terezije nismo o tem našli nobenega dokumenta.

S prijaznimi pozdravi

Dr. Tibor Balla, podpolkovnik

Vodja delegacije«¹²

Svoje trditve/mnenja, da je Borojević naslov barona leta 1917 odklonil zato, da bi zanj »po zmagoslavnem zaključku vojne ponovno zaprosil«, ni z ničimer dokumenti-

⁸ Vinko Avsenak, »Svetozar Borojević von Bojna, 15. 10. 1856 – 23. 5. 1920,« *Na fronti*, št. 4, november 2006.

⁹ Avsenak, »Svetozar Borojević«, 58. »Svetozar Borojević von Bojna«, Austro-Hungarian Army, pridobljeno 17. 6. 2015. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/borojevic.htm>.

¹⁰ Glej fotografijo in Švajncer, »General,« 26. Pojić, *Vojskovoda*, 7.

¹¹ »Svetozar Borojević von Bojna«, Military Order of Maria Theresa - Wikipedia, the free encyclopedia, pridobljeno 17. 6. 2015. https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Order_of_Maria_Theresa.

¹² »Sehr geehrter Herr Professor! Borojevic hat den ungarischen Baronstitel im Jahre 1917 abgelehnt, er wollte den nämlich nach dem siegreichen Ende des Weltkrieges neuerlich beantragen. Meines Wissens nach hat er nie den Baronstitel bekommen oder gebraucht. Also die Aufschrift auf sein Grab im Zentralfriedhof ist falsch. Im Archiv des Militär Maria Theresien Ordens im Kriegsarchiv haben wir keine Dokumente darüber gefunden. Mit freundlichen Grüßen, Dr. Tibor Balla, Oberstleutnant, Delegationschef.« Pismo hrani avtor.

ral. Tako je jasno le, da v pregledanih arhivskih fondih ni pisnega sledu o tem, da je zanj zaprosil, ga dobil, ali da mu je bila prošnja zavrnjena. Zato ostaja še naprej odprto vprašanje, ali je Boroević res imel baronski naslov. Skeptičen pa sem do tistih, ki so prepričani, da so ga drugi neupravičeno okitili s tem naslovom in ne verjamem, da je njegova žena (umrla je leta 1961) prav tako nezasluženo nosila naziv baronesa, in je dovolila, da na njegovem grobu stoji zapisan ta naslov, če mu res nikoli ni bil podeljen.

Je res začel vojaško kariero v Ljubljani?

Visoko spoštovani gospod župan!

»Čast, ki jo je spoštovani občinski svet vedno patriotičnega glavnega mesta Kranjske izkazal soški armadi s tem, da me je, kot njenega poveljnika odlikoval z častnim meščanstvom Ljubljane, me je globoko ganila.

Dolgoletne vezi me povezujejo s to visoko spoštovano kulturno znamenitostjo. Pred 43 leti se je tu začela moja vojaška kariera, pred dvema desetletjema sem tu vstopil v polk,¹³ v vrstah katerega je služila vojaško sposobna ljubljanska mladina. Ta znameniti polk, eden od krasov naše vojske, ki je v preteklih časih na stotinah bojnih polj, v najjasnejši luči izžareval patriotičnost in pogum, se je tudi v tej vojni odel z neminljivo slavo. Bitke pri Grodeku in Przemyslu, na Karpatih, v soških bitkah, ter mnoge bitke, ki jih je bil pod mojim poveljstvom, kažejo, da je tudi sedanja generacija vredna svojih predhodnikov, v njihovi brezpogojni, kot skala trdni, zvestobi prevzvišeni cesarski hiši, heroičnemu pogumu in vroči ljubezni do domovine.

¹³ Iz zapisanega ni povsem jasno, kaj pomeni zapisana izjava, da je feldmaršal Boroević pred 43 leti (1872) – tedaj je bil star 16 let – v Ljubljani začel vojaško kariero. Njegovi biografski in zgodovinski viri izpričujejo, da je dne 1. 9. 1872 s šolanja v Koeszegu na Madžarskem prišel kot pešec, naslovni vodnik/četovodja/korporal, v ogrski 52. pešpolk nadvojvoda Franc Karl v Gorico, kjer je kot 16-letni mladenič izkusil vse vojne tegobe vojaka, saj je na vojaških vajah sodeloval v popolni vojni opremi, predpisani za odraslega človeka. Glej: Rudolf, *Naš Boroević*, 13. Janez J. Švajncar pa v op.c., 25 piše, da je svojo vojaško pot leta 1872 začel v 52. pešpolku v Pécsu in ne v Gorici. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv/KA, Qualifikationslisten, Karton 245, Dosje Svetozar Boroević. Podatke iz dokumenta mi je prijazno priskrbel kolega, prof. dr. Franc Rozman. Vsekakor pa bi mogel drugi del njegove izjave najverjetneje pomeniti, da je Boroević pred dvema desetletjema (1895) v Ljubljani kot oficir, star 39 let, vstopil v 17. pešpolk t. i. Kranjskih Janezov. Ta polk je bil namreč v Ljubljani nastanjen od leta 1817. Tega pa po doslej znanih podatkih ni bilo mogoče sprejeti. Boroević je sicer bil maja 1895 že generalštabni podpolkovnik, toda oktobra istega leta je bil dodeljen poveljstvu 6. korpusa v Košicah in ne 17. pešpolku, ki sploh ni bil v sestavi tega korpusa. Šele leta 1896 je za nekaj mesecev poveljeval 4. bataljonu tega polka, stacioniranem v Celovcu. Leta 1897 je v njem dosegel čin polkovnika. Druga možnost bi lahko bila, da je bil član 27. domobranskega pešpolka, kasneje, od leta 1911, 2. gorskega strelskega pešpolka, prav tako stacioniranega v Ljubljani. Da bi bil kdaj član tega polka, ni omenjeno v nobeni meni znani literaturi oz. viru, mdr. glej: ÖStA, Dosje Svetozar Boroević. Oba polka sta se pod vrhovnim poveljstvom feldmaršala Boroevića bojevala tako na soški fronti kot v Karpatih.

Prosim Vas visoko spoštovani gospod župan, da spoštovanemu občinskemu svetu izrazite mojo najvdanejšo in pristrčno zahvalo za počastitev, ki jo je izkazal soški armadi in meni. Izvolite mu tudi sporočiti, da mi bo vedno v veselje, če bom lahko prispeval k razcvetu in razvoju Ljubljane in njenega patriotskega prebivalstva, katerega žrtvovanje v tej vojni moram posebej izpostaviti.

Vam, visoko spoštovani gospod župan, še posebej zahvalen, ostajam z izrazi iskrenega spoštovanja, vdani,

Ljubljana, 7. julij 1915

*Borojević, Gen.*¹⁴

O odlikovanju reda Marije Terezije

Ko je leta 1917 izbojeval 10. soško bitko, mu je cesar Karl I. 2. junija 1917 na slovenskih tleh podelil najvišje avstro-ogrsko vojaško odlikovanje komandeurski/poveljniški križ vojaškega reda Marije Terezije. Bil je eden od štirih odlikovancev s poveljniških križem v času prve svetovne vojne, ki mu, kakor so sicer velevala pravila reda, odlikovanje ni bilo podeljeno v okvirih kapitlja reda in na dan sv. Terezije (15. 10.), temveč mu ga je neposredno podelil cesar sam. Poleg njega so na ta način odlikovanje dobili še generalpolkovnik in kasnejši feldmaršal Eduard von Böhm-Ermolli, veliki admiral Anton Haus in pruski generalpolkovnik Helmuth von Moltke. Obenem pa je bil Borojević prvi avstro-ogrski oficir, ki je v prvi svetovni vojni dobil tako odlikovanje.¹⁵ Z vseh strani je prejemal laskave čestitke,

¹⁴ ÖSt.A., KA, Nachlass Borojević, B/4–23.

¹⁵ V pismu Franzu von Volgarju z dne 6. septembra 1914 je Borojević zapisal, da ga je vrhovno poveljstvo armade že tedaj pozvalo, naj prosi za »zares zasluženi križ Marije Terezije.« Zaslužil naj bi ga zaradi poletne zmage nad rusko vojsko v Karpatih (glej: *Neue Freie Presse*, 27. 1. 1929, 4). Tega tedaj ni storil. Vojaški red Marije Terezije je bil ustanovljen v času sedemletne vojne, leta 1757. 18. junija istega leta ga je ustanovila cesarica Marija Terezija po bitki pri Kolinu, kjer je avstrijska armada pod vodstvom feldmaršala Dauna porazila prusko vojsko Friedricha II. Ta zmaga je cesarico vzpodbudila, da osnuje vojaško odlikovanje za nagrajevanje oficirjev in vojaških poveljnikov za hrabrost in vojaške večine. Odlikovanja so vedno podeljevali 15. oktobra na dan svete Terezije. Podelili so 11 velikih križev tega reda, ki so jih v veliki večini dobili člani cesarske družine (7), 10 komandeurskih/poveljniških križev, skupaj s križem, ki ga je dobil tujji oficir, pruski generalpolkovnik Helmut grof von Moltke, in 110 viteških križev. Posebnost tega odlikovanja je bila, da so se morali za njegovo prvo in drugo stopnjo, ki sta pomenili članstvo v redu, častniki potegovati sami. Le tretjo stopnjo, veliki križ, je cesar, ki je bil obenem tudi Veliki mojster reda, podeljeval sam, in to praviloma najpomembnejšim oficirjem in članom cesarske družine. Tako lahko prav razumemo v prvem odstavku te opombe navedeni zapis feldmaršala Borojevića. Red je v stari obliki nehal delovati leta 1931. Obnovljen je bil leta 1939 kot ustanova (Stiftung). Borojević pa je bil z vojaškim redom Marije Terezije odlikovan še enkrat, tokrat posmrtno. Na zadnjem, 195. podeljevanju odlikovanj, so ga kot poveljnika VI. korpusa v činu generala pehote 3. oktobra 1931 odlikovali še z viteškim križem. Na ta način je kapitelj reda namreč želel popraviti domnevno »napako« cesarja Karla I., ki je Borojevića odlikoval mimo kapitlja in na »ne pravi dan«. »Kapitelj je napačno domneval, da so bili prejšnji zahtevki zdaj nični in neveljavni, vendar so takoj po vojni ugotovili svojo napako in mu posmrtno leta 1931 dodelili viteški križ reda. Tako je feldmaršal Borojević edini oficir v zgodovini reda, ki je prejel najprej višjo in kasneje nižjo stopnjo reda ...«, glej: »Militär Maria-Theresien-Orden 1914-1918«, *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*, pridobljeno 21. 6. 2015, <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mmto.htm>. *Der Militär-Maria Theresien-Orden, Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914-1918* (Wien: Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilun-

Cesar Karl I. pa je ob podelitvi najvišjega vojaškega odlikovanja, takrat general-polkovniku pehote Svetozarju Boroeviću na Opčinah nad Trstom, vojakom na soški fronti izrekel dnevno povelje:

»Moji soški vojski!

V najtežjem, več dni trajajočem boju ste zavrnilo dolgo načrtovan in z izredno močnimi silami izveden napad sovražnika. Ponovno ste mu pokazali, koliko hrabrosti nosite v prsih. Začutil sem potrebo da pohitim med vas, da se vam v vaši sredi iz dna srca zahvalim za vašo hrabrost, vztrajnost in vdanost. Prišedši iz vseh delov drage domovine ste – čvrsto prepričani v viribus unitis – izvršili občudovanja vredna dela, s katerimi ste si zaslužili vročo hvaležnost očetnjave.

Vsakemu od vas ne morem iz oči izreči moje hvaležnosti. Naj komandeurski križ vojaškega reda Marije Terezije, ki ga danes pripenjam na prsi vašega tako izkušenega poveljnika general-polkovnika pl. Boroevića, ne predstavlja le moje največje priznanje poveljniku vojske, temveč naj vsem, vodjem in borcem, pokaže tudi mojo globoko hvaležnost in moje ponosno zadovoljstvo.

Naj bo Božji blagoslov z vami!

Molimo k Vsemogočnemu, da bi mu bili tudi naprej vredni njegove milostne zaščite in obrambe, da bi nam dodelil končni popolni uspeh.

Postojna, 2. junija 1917

Karl I. r. »¹⁶

Kljub zmagovitemu »čudežu pri Kobaridu« nekaj mesecev kasneje se želje cesarja Karla niso uresničile.

Viri in literatura

Arhivski viri:

- Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA), Kriegsarchiv (KA):
 - Qualifikationslisten.

Časopisni viri:

- *Neue Freie Presse* (Wien), 1929.

gen, 1944), 1–9; 27–30. »Militär Maria-Theresien-Orden 1914–1918«. AEIOU Österreich Lexikon, pridobljeno 20. 6. 2015, <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.m/m214012.htm>.

¹⁶ Rudolf, *Naš Boroević*, 58. Ob tem naj omenim, da je v delu: Ernst Bauer, *Der Löwe von Isonzo: Feldmarschall Svetozar Boroević von Bojna* (Graz, Wien, Köln: Styria, 1986) na strani 135 objavljeno zgoraj navedeno dnevno povelje cesarja Karla I. v nemškem jeziku. Toda v njem govori o podelitvi »viteškega križa« in ne »komandeurskega križa vojaškega reda Marije Terezije«. Tudi naslov poglavja, v katerem o tem piše, je Bauer naslovil »Podelitev viteškega križa Marije Terezije Boroeviću«. Na žalost avtor ne citira, od kje je prevzel sicer v navednicah, kot citat, objavljeno dnevno povelje cesarja Karla I. Na strani 158 pa se avtor v seznamu odlikovanj, ki jih je Boroević prejel, popravlja in točno zapiše, da je leta 1917 dobil komandeurski križ reda Marije Terezije«, viteškega pa šele posmrtno leta 1931.

Internetni viri:

- AEIOU Österreich Lexikon. »Maria-Theresien-Orden«. Pridobljeno 20. 6. 2015. <http://www.ae-iou.at/aeiou.encyclop.m/m214012.htm>.
- Austro-Hungarian Army. »Svetozar Borojević von Bojna. Pridobljeno 17. 6. 2015. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/borojevic.htm>.
- Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918. »Militär Maria-Theresien-Orden 1914-1918«. Pridobljeno 21. 6. 2015. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/mmto.htm>.
- Military Order of Maria Theresa - Wikipedia, the free encyclopedia. Pridobljeno 17. 6. 2015. https://en.wikipedia.org/wiki/Military_Order_of_Maria_Theresa.

Literatura:

- *A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV Károly király által 1867- től 1918-ig adományozott nemessegek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzé / Kraljevske knjige. Popis s strani kraljev Franca Jozefa I. in Karla IV. podeljenih plemiških, visokoplemiških (aristokratskih) nazivov, priimkov oz. vzdevkov in grbov v obdobju od 1867-1918.* Budapest 1940.
- Avsenak, Vinko. »Svetozar Borojević von Bojna, 15. 10. 1856 – 23. 5. 1920.« *Na fronti*, št. 4, november 2006.
- Bauer, Ernest. *Der Löwe von Isonzo: Feldmarschall Svetozar Borojević von Bojna.* Graz, Wien, Köln: Styria, 1986.
- *Der Militär-Maria Teresien - Orden, Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914 – 1918.* Wien, 1944.
- *Hrvaški biografski leksikon.* Zagreb: Leksikografski zavod, 1989.
- Krleža, Miroslav. *Deset krvavih let in drugi politični eseji.* Ljubljana: DZS, 1962.
- Pojić, Milan. *Vojskovođa Svetozar Borojević: 1856-1920.* Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.
- Predojević, Vasa. *Stopedeset godišnjica rođenja Svetozara Borojevića, komandanta soškog fronta.* Interni izveštaj, sveska 13. Ljubljana: Srpski kulturni klub, marec 2006.
- Roksandić, Drago. *Svetozar Borojević od Bojne (1856-1923). Lav ili Lisica sa Soče?* Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba, 2006.
- Rudolf, Viktor. *Naš Borojević: proslavljeni junak od Soče.* Sisak: S. Jünker, 1918.
- Svobljak, Petra. »Čigava ali komu soška fronta, Slovensko – hrvaški stiki med prvo svetovno vojno v luči obrambe zahodne slovenske narodne meje.« *Studia historica Slovenica*, št. 2/3 (2008): 357-74.
- Švajncer, Janez J. »General Borojević in Slovenci.« *Vojnogodovinski zbornik*, št. 8 (2002): 24-59.

Televizijske oddaje:

- Ortner, M. Christian (intervjuvanec). *V fokusu: 100 let 1. svetovne vojne.* 7. 6. 2015. Ljubljana: TV SLO 1.

Dušan Nečak

A FEW CONSIDERATIONS, DILEMMAS AND RECTIFICATIONS ABOUT THE
BIOGRAPHY OF FIELD MARSHALL BOROJEVIĆ

SUMMARY

The article changes or supplements the previous realisations about the life of Field Marshall Svetozar Borojević von Bojna. At the same time it attempts to provide answers to certain dilemmas arising from his biography.

In the introduction the article addresses the question of whether Borojević was primarily a hero, a victor against the Italians and »Lion from the Soča River«, as his name has primarily gone down in history, or a womaniser and bon vivant, as he is described by the Croatian writer Miroslav Krleža. Thereafter the article analyses the »eternal« dilemma of whether he was Serbian, which can be deduced from his Orthodox roots, the area where he was born (settled by the Croatian Serbs), or Croatian, which is what he used to declare himself. The author is more in favour of the former. In this regard the article also clears up the issue of where Borojević was born – in the village of Umetić (not Umetići) in Banija,

in the territory of the Croatian Military Frontier, and also not in Mečenčani near Umetić, as some of his biographers believe.

Furthermore the article addresses the year of his elevation to the rank of nobility. Rather than in 1902, as some of the literature states, this happened in 1905. In the »official« *Liber Regius*, containing the information about people who rose to nobility (*Standeerhebung*) in the Transleithanian part of the Dual Monarchy (Hungary), we can find information that Borojević was ennobled on 2 May 1905. The question of whether he indeed had the title of baron, which, among other things, is what his tombstone at the central cemetery in Vienna states and what his wife also used, remains unclear. Although the author of the contribution was unable to find any documents pertaining to his baronship, he is sceptical that Field Marshall Borojević would simply adopt the title himself. The question of the beginning of Borojević's military career, which according to his own words started in Ljubljana, remains unanswered as well. No such information could be found in the relevant literature and archival documents. Finally the article also tackles the issue of the awarding of the highest military decoration in the Dual Monarchy: Military Order of Maria Theresa. It establishes that Borojević was the only AustroHungarian officer to first receive the higher class of this order, the »commander's badge« (in 1917), and the lower class of the »knight's badge« posthumously (in 1931).